

УДК 331.9

ДО ПИТАНЯ ПРО ТРУДОРЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Гетьманенко Юлія Олександрівна, к.е.н., «Донбаська державна машинобудівна академія» м.Краматорськ.

Михайлишин Лілія Іванівна, доцент кафедри міжнародної економіки маркетингу і менеджменту, к.е.н., доцент, «Івано-Франківський навчально-науковий інститут менеджменту Тернопільського національного економічного університету», м. Івано-Франківськ.

Hetmanenko Yuliya Oleksandrivna, Ph.D., "Donbass State Engineering Academy" Kramatorsk.

Mykhailyshyn Liliia Ivanivna, Associate Professor of the Department of International Economics of Marketing and Management, Ph.D., associate professor, "Ivano-Frankivsk educational institute of management of Ternopil National Economic University", Ivano-Frankivsk.

Hetmanenko Y. O., Mykhailyshyn L.I. To the question about the labor resource providing of innovative development of the global economy.

To ensure the effectiveness of international integration strategy of Ukraine and its proper positioning in the global economic system it is necessary to study the issues related to labor and resource providing of innovative development. The modern interpretation of innovation has undergone significant evolutionary changes not only in the sphere of direct influence on the production, but also in the sphere of socio-economic development of countries, their regional associations and the world in general. Specifics of innovative product, as a result of individual intellectual work is inextricably linked with labor relations that globally are manifested mainly through the emergence of migration flows of highly qualified personnel to ensure a greater level of payment of their own work. Two key aspects of labor and resource providing of innovative economic development in the context of globalization are investigated and in their turn explain the current trends of migration flows, reasons for changing demographic situation and, to some extent, causes of imbalances in the economic development of countries in the world. Such consequences play an important role in the determining the direction and structure of the migration itself and in the formation of public opinion and public policy in relation to it. The study of these issues and their further resolution enable the most efficient use of positive consequences of "intellectual migration" and optimize its negative impact on the socio-economic development of Ukraine.

Гетьманенко Ю.О., Михайлишин Л.І. До питання про трудоворесурсне забезпечення інноваційного розвитку глобальної економіки.

Для забезпечення ефективності міжнародної інтеграційної стратегії України та належного її позиціонування в глобальній економічній системі необхідно провести дослідження питань щодо трудоворесурсного забезпечення інноваційного розвитку. Сучасне трактування інновацій зазнало значних еволюційних змін не лише в сфері безпосереднього впливу на виробництво, а й щодо ролі в соціально-економічному розвитку країн, їх регіональних об'єднань та світу загалом. Специфіка інноваційного продукту, як результату інтелектуальної праці індивідуума нерозривно пов'язана з трудовими відносинами, що в глобальному масштабі проявляється в основному через виникнення міграційних потоків висококваліфікованих кадрів з метою забезпечення більшого рівня оплати власної праці. Досліджено два ключові аспекти трудоворесурсного забезпечення інноваційного розвитку економік в умовах глобалізації, які в свою чергу пояснюють сучасні тенденції міграційних потоків, причини зміни демографічної ситуації і в певній мірі, причини дисбалансів в економічному розвитку країн світу. Такі наслідки відіграють важливу роль як у визначенні напрямків і структури самої міграції, так і у формуванні суспільної думки і державної політики по відношенню до неї. Вивчення цих питань і їх подальше вирішення дають можливість максимально ефективно використати позитивні наслідки «інтелектуальної міграції» та оптимізувати негативний її вплив в соціально-економічному розвитку України.

Гетьманенко Ю.А., Михайлишин Л.И. К вопросу о трудоворесурсном обеспечении инновационного развития глобальной экономики.

Для обеспечения эффективности международной интеграционной стратегии Украины и надлежащего ее позиционирования в глобальной экономической системе необходимо провести исследования вопросов трудовых ресурсов обеспечения инновационного развития. Современная трактовка инноваций претерпела значительные эволюционные изменения не только в сфере непосредственного влияния на производство, но и в роли влияния на социально-экономическое развитие стран, их региональных объединений, а так же мира в целом. Специфика инновационного продукта, как результата интеллектуального труда индивидуума неразрывно связана с трудовыми отношениями, что в глобальном масштабе проявляется в основном из-за возникновения миграционных потоков высококвалифицированных кадров в целях обеспечения большего уровня оплаты собственного труда. Исследовано два ключевых аспекта трудовых ресурсов обеспечения инновационного развития экономик в условиях глобализации, которые в свою очередь объясняют современные тенденции миграционных потоков, причины изменения демографической ситуации и в определенной степени, причины дисбалансов в экономическом развитии стран мира. Такие последствия играют важную роль как в определении направлений и структуры самой миграции, так и в формировании общественного мнения и государственной политики по отношению к ней. Изучения этих вопросов и их дальнейшее решение дают возможность максимально эффективно использовать положительные последствия «интеллектуальной миграции» и оптимизировать негативное ее влияние на социально-экономическое развитие Украины.

Постановка проблеми. Бурхливий розвиток інформаційного постіндустріального суспільства та процеси транснаціоналізації капіталу з надзвичайною гостротою висвітлили питання про пошук нових шляхів інтенсивного економічного зростання та чинників, за рахунок яких воно може відбуватись. Багато держав, незважаючи на масштабні вкладення в генерацію інновацій, не досягли очікуваних темпів зростання. Відповідно, почався пошук інших механізмів, в яких першочергова роль стала відводитись людському чиннику, особливо його конкурентоспроможності. Інвестиції у формування та розвиток людського капіталу стають наріжним каменем світового економічного та соціального розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В різний час і при різних умовах процес обґрунтування трудових ресурсів забезпечення інноваційного розвитку виділив ряд наукових поглядів у цій сфері. Починаючи з Й. Шумпетера, котрий першим ввів у науковий обіг термін «інновація», як нова функція виробництва [1, с. 7], і закінчуючи сучасними концепціями управління інноваційним розвитком окремих соціально-економічних систем (країни, регіону і т.п.). Іншою не менш важливою особливістю інновацій за визначенням В.Врублевського та М.Скаржинського є те що інновації це результат інтелектуальної праці безпосередньо робочої сили [2].

Динаміка еволюції інновацій як фактора виробництва призвела до того, що країни у сучасному глобалізованому світі змушені будувати власні моделі економічного розвитку в контексті забезпечення національної конкурентоспроможності, основним елементом якої в XIX ст. саме вони і виступають. В таких умовах, для забезпечення ефективності міжнародної інтеграційної стратегії України особливої актуальності набуває дослідження питань щодо трудових ресурсів забезпечення інноваційного розвитку глобальної економіки.

Метою статті є дослідження питань трудових ресурсів забезпечення інноваційного розвитку глобальної економіки.

Результати дослідження. На розвиток ринків праці країн глобалізація впливає таким чином: [8, с.215-220]

- по-перше, внаслідок інтернаціоналізації виробництва мільйонні маси працівників з економічно менш розвинутих країн вступили у пряму конкуренцію з працівниками розвинутих країн. Провідну роль в цих процесах відіграють ТНК, які завжди мають можливість перенести своє виробництво в інші країни, знижуючи ціну робочої сили. У 70-ті - 80-ті роки XX ст. практикувалось масове вивезення цілої низки виробництв за кордони розвинутих країн, у периферійні райони світу. У цьому випадку не робоча сила йшла до капіталу, а навпаки, капітал спрямовувався до місць нагромадження дешевої робочої сили. Одночасно спостерігався і зворотний процес: робоча сила з менш розвинутих регіонів залучалась до робіт в розвинутих країнах Заходу (як правило, на некваліфіковані і малокваліфіковані роботи);

- по-друге, в рамках інституціонального впливу глобалізації на міжнародний ринок праці особливої уваги заслуговує рівень оплати праці та можливість зайнятості. Так, у Європі заробітна плата складає 30% виробленої працівником продукції, в Україні цей показник є менше 5%. Ситуація,

що склалась з оплатою праці, є не лише гальмом продукування людського капіталу, соціально-економічного розвитку країни, але й спонукальним мотивом до трудової еміграції;

- по-третє, значний вплив на переміщення робочої сили у світовому масштабі мають інфляція та безробіття. Так, розвиток американського ринку праці після Другої світової війни завдяки реалізації програм, спрямованих на стимулювання зростання зайнятості, збільшення кількості робочих місць тощо, стимулював приплив трудових мігрантів з різних країн, цей процес продовжується і нині;

- по-четверте, на розвиток світового ринку праці впливає стан охорони здоров'я та навколишнього середовища в країнах світу (ці проблеми віднесено до глобальних: проблема охорони навколишнього середовища стала другою за значущістю глобальною проблемою після збереження миру та запобігання регіональним конфліктам; проблема загрози здоров'ю розглядається як загроза планетарного масштабу);

- по-п'яте, у якості причин міграційних переміщень на світовому ринку праці виступають такі соціально-демографічні характеристики, як чисельність населення, середня тривалість життя, демографічна структура населення, тенденції у шлюбно-сімейних відносинах (середню тривалість життя розглядають не лише як соціальний стандарт, а й як фактор відтворення людського капіталу). Так, у зв'язку з демографічними змінами у розвинених країнах відбувається старіння населення, спостерігається тенденція до збільшення кількості пенсіонерів і зменшення кількості активних працівників, що зумовлює додаткову потребу у міграційному притоку працівників в країну;

- по-шосте, однією з визначальних тенденцій на світовому ринку праці є міграція та «відтік мізків». Цей процес може принести як позитивні, так і негативні (здебільше) наслідки, що більш детально буде розглянуто нижче;

- по-сьоме, на тенденції і характеристики розвитку світового ринку праці впливають науково-технічний прогрес, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Відсутність науково-технічного розвитку або недостатній його рівень спричиняє еміграцію спеціалістів та інтелектуальної еліти до інших держав або до промислових центрів;

- по-восьме, відчутним на розвиток світового ринку праці є вплив програм соціального партнерства (трипартизму, біпартизму), що проявляється в досягненні політичної стабільності і соціального примирення в суспільстві, регулюючи відносини роботодавців (власників) і найманих працівників (мета соціального партнерства полягає у прагненні держави, роботодавців і найманих працівників досягти загального блага в суспільстві через підвищення продуктивності праці, розвиток науково-технічного прогресу, збільшення валового національного продукту, підвищення рівня життя) [4, с.246];

- по-дев'яте, спрямованість розвитку світового ринку праці визначається дієвістю інституційного регулювання національних ринків праці за такими напрямками: владно-регулюючий – вектор розвитку і методи управління суспільством, що пронизують всі рівні суспільства; економічний (економіка, ринки, власність, гроші, банки і т.п.) - забезпечує виробництво та розподіл товарів та послуг; соціокультурний - представлений сукупністю норм, ціннісних орієнтацій, що фактично регулюють діяльність людей.

В результаті можна визначити такі напрями впливу глобалізації на розвиток ринків праці країн:

- суттєве змінення масштабів та структури світової зайнятості (безперервна модернізація структури зайнятості при випереджальному зростанні частки зайнятих в сфері послуг);

- загальний та структурний дефіцит робочої сили в розвинутих країнах (розвинутих країнам для підтримки чисельності економічно активної частини населення необхідна суттєва компенсаторна нетто-імміграція);

- значне відставання темпів зростання рівнів заробітних плат від темпів зростання продуктивності праці на міжнародному ринку праці (внаслідок перенесення виробництва і робочих місць до країн з більш дешевою робочою силою);

- поряд із кількісними змінами в динаміці попиту на робочу силу, відбувається суттєве підвищення вимог до якості робочої сили з підвищенням попиту на висококваліфіковану робочу силу з боку ТНК (причому вимоги до якості робочої сили підвищуються не тільки в матеріальному виробництві, а й у сфері послуг);

- зростання мобільності робочої сили супроводжується інтенсифікацією процесів міжкраїнових переміщень робочої сили в межах світового господарства (вдплив висококваліфікованої робочої сили з менш розвинутих країн);

- поглиблення поляризації у доходах працівників різних рівнів (найвищої управлінської ланки і рядових працівників компаній);
- відмова від макроекономічного стимулювання сукупного попиту з метою розширення зайнятості, а також від скорочення тривалості робочого часу як засобу зниження безробіття.

Одним з основних проявів впливу глобалізації на розвиток ринків праці країн, що визначаються різними можливостями забезпечення потреб людини в країнах, різних за економічним розвитком (табл. 1), виступає міжнародна міграція.

Таблиця 1

Можливості забезпечення потреб людини в країнах, різних за економічним розвитком [7, с.41]

Категорії споживання	Розвинуті країни	Бідні країни
Продукти харчування	Вільна купівля продуктів харчування для споживання вдома або в ресторанах, кафе, їдальнях тощо	Для більшості населення самозабезпечення продуктами харчування на власних або орендованих ділянках землі
Житло	Власне або орендоване, власний посуд, меблі, книги, іграшки тощо	Для більшості населення будівлі з підручних матеріалів
Одяг та аксесуари	Верхній та спідній одяг, сезонне взуття, а також взуття для різних обставин, прикраси, годинники тощо	Для більшості населення мінімум одягу
Інші предмети побуту	Аудіо- та відеоапаратура, телефон, телевізор, Інтернет, паперові вироби, газети та журнали, спортивний одяг, комп'ютери, квіти тощо	Для більшості населення недоступні
Інші послуги	Електропостачання, опалення, прання в пральних машинах, хімічистка, перукарні тощо	Для більшості населення недоступні
Транспорт	Внутрішні та міжнародні залізниці, повітряний та наземний транспорт, системи шляхів та транспортне обслуговування	Для більшості населення недоступні
Медицина	Системи приватних та громадських лікарень, ліки, система медичного обстеження населення і медичне страхування	Щодо більшості населення доступне лише у вигляді допомоги міжнародних установ для запобігання інфекціям
Інше	Освіта, соціальний захист, подорожі, клуби за інтересами, спорт тощо	Для більшості населення все, крім початкової освіти, недоступне

Найбільш активно мігрують люди у працездатному віці, які мають досить високий рівень професійної кваліфікації. Таким чином, можна стверджувати, що специфіка сучасного етапу міжнародної міграції робочої сили значною мірою визначається глобалізаційними процесами, що відбуваються у світовій економіці.

Серед факторів, що стимулюють міжнародну міграцію робочої сили, варто виділити наявність надлишку робочої сили (загальна чисельність робочої сили у світі за 1965-2010рр. виросла більше, ніж у два рази, і перевищила 3 млрд. чол.).

При цьому динаміка зростання чисельності робочої сили істотно розрізнялась за регіонами світу. Так, за вищевказаний період (1965-2010рр.) приріст робочої сили у розвинутих країнах становив 40%, у Південній Азії – понад 90%, на Близькому Сході і у Північній Африці – майже 180%. Випереджаючий приріст послуг праці в найбідніших країнах виступає одним зі стимулів міжнародних міграційних переміщень з цих країн.

Високий надлишковий рівень робочої сили має місце в слаборозвинених густонаселених країнах зі значним рівнем народжуваності, країнах з перехідною економікою (насамперед, це країни Південної і Південно-Східної Азії, Північної і Центральної Африки, центральна і північна частина Латинської Америки).

Одночасно стимулювання міжнародної міграції робочої сили зумовлюється соціально-економічними змінами, що відбуваються в промислово розвинених країнах. Серед основних тенденцій можна виділити: [7, с.134-135]

- ефект «демографічного переходу», пов'язаний зі значним зменшенням природного приросту населення, і навіть його скороченням, старінням нації, зростанням у структурі населення частки осіб пенсійного віку;

- швидке зростання витрат на підготовку висококваліфікованої робочої сили, потреба в якій постійно зростає, можливість заощадити значні ресурси за рахунок міграції відповідних кадрів з інших країн;

- випереджаючий розвиток сфери послуг і створення у зв'язку з цим значної кількості нових робочих місць, що не потребують поглибленої професійної підготовки;

- скорочення в промислово розвинених країнах кількості бажаючих виконувати важку некваліфіковану роботу, залучення до її виконання емігрантів з менш розвинутих країн.

Щорічний обсяг міжнародних міграційних переміщень робочої сили становить близько 20 млн. мігрантів. Масовий характер міграції свідчить не лише про невідповідність між рівнем розвитку економіки і зростанням чисельності населення, а й є відображенням внутрішніх протиріч суспільства, що постійно поглиблюються дією кризових ситуацій, які періодично повторюються. В економічному аспекті міграція представляє собою переміщення власне робочої сили, тобто «відтворювального багатства країни», що витрачає кошти на професійну підготовку і навчання, в інші країни, які використовують цю робочу силу, привласнюючи результати її праці.

Найважливішими країнами імміграції в сучасному світі є країни з високим рівнем економічного розвитку (США, Канада, Австралія), країни з високими доходами від продажу нафти (Кувейт, Саудівська Аравія, Бахрейн). За ними йдуть Бразилія, Аргентина, Венесуела, Ізраїль, Німеччина, Франція.

Серед країн еміграції виділяються, в першу чергу, Італія, Іспанія, Росія, Португалія.

Сучасний етап міжнародної міграції характеризується рядом особливостей: [3, с.399-401]: по-перше, значне і постійне збільшення її масштабів, залучення до цього процесу народів практично всіх континентів, а також збільшення терміну перебування мігрантів в країні зайнятості; по-друге, поява міграції робочої сили з більш розвинутих країн до менш розвинутих країн. Прикладом цьому можуть слугувати країни ОПЕК, нові індустріальні країни, в які мігрувала і робоча сила з країн Західної Європи, США і Японії. Основними експортерами робочої сили з країн Західної Європи є Італія, Туреччина, Португалія, Іспанія, активізувався виїзд робочої сили з країн Східної Європи і колишнього СРСР; по-третє, значне збільшення нелегальної міграції, пов'язаної з тенденцією збільшення частки тіньової економіки в світі. Так, в США сьогодні незаконно проживає від 6 до 13 млн. працівників-мігрантів, в Греції – 300-350 чол., на території СНД нараховується біля 600 тис. нелегальних мігрантів.

Також характерною особливістю сучасного етапу розвитку міжнародного ринку праці є його сегментація: [7, с.145-146]

- робоча сила, що має високий рівень кваліфікації, стабільні трудові навички, забезпечена постійною зайнятістю і високою зарплатою. Походження – промислово розвинуті країни, країни з середнім рівнем розвитку, нові індустріальні країни; сфера діяльності – великі ТНК. Рух у цій групі називають «втечею мізків» (як правило, це люди, не вдоволені матеріальними аспектами праці або перспективами професійного зростання);

- висококваліфіковані фахівці (науковці, інженери, аналітики, програмісти), пов'язані зі сферою науки і послуг. Їх особливістю є те, що вони володіють і здатні засвоювати й виробляти значні обсяги інформації. Країна походження особливої ролі не відіграє. Сфера діяльності – ТНК, сучасні високотехнологічні компанії;

- робоча сила, що має досить високий рівень кваліфікації, але не має досвіду роботи в західних компаніях. Походження – райони світу з відносно низьким рівнем економічного розвитку. Місце працевлаштування – середні і дрібні компанії;

- нелегальна робоча сила. У цю групу входить широке коло осіб, що відрізняються за країнами походження, причинами міграції, рівнем професійної кваліфікації. Об'єднує їх нелегальне становище в країні перебування, відсутність юридичних і політичних прав. Місце працевлаштування – дрібні підприємства, нездатні впроваджувати сучасні трудозберігаючі технології, сфера послуг;

- фахівці в області інформації та програмування з країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою, що мають доступ до засобів обміну інформацією та виконують роботу в місці постійного проживання на замовлення західних компаній;

- «транснаціональна робоча сила» - високомобільні групи фахівців, що мають досвід роботи в міжнародному бізнесі, затребувані й готові в будь-який момент задовольнити попит на робочу силу підприємств, розташованих у різних регіонах світу.

Особливою проблемою глобального етапу розвитку ринку праці, як зазначалось вище, є «втеча мізків» - еміграція висококваліфікованих фахівців з країн, що розвиваються, до розвинутих країн та країн з перехідною економікою. Зміст даного поняття традиційно полягає у від'їзді з країн творчої інтелігенції, створювачів і основних носіїв духовних, культурних, наукових та інших інтелектуальних цінностей, тобто еліти суспільства, яка значною мірою визначає його культурний, науково-технічний і соціально-економічний прогрес. Термін «відтік мізків» з'явився на початку 50-х років ХХ ст. в розвинутих країнах Західної Європи для позначення нового явища, викликаного наслідками Другої світової війни. Мова йшла про від'їзд талановитих випускників університетів Європи, націлених на наукову діяльність і продовження освіти, до наукових центрів США. Перш за все, цей процес торкнувся Великобританії, Німеччини, Італії, Франції. В результаті «відтоку мізків» постраждали цілі наукові напрямки. З 1950р. по 1960р. до США емігрували близько 100 тис. висококваліфікованих фахівців.

В 60-70-х роках ХХ ст. головним джерелом «відтоку мізків» стали країни Азії, Латинської Америки і меншою мірою Африки. У вказаний період з них виїхало до США, Великобританії, Канади і Австралії близько 800 тис. фахівців (переважно вчені, інженери, медичні працівники), при тому, що самі країни – експортери кваліфікованої робочої сили відчували величезні труднощі через нехватку вказаних фахівців. Інтелектуальна міграція у даний період складалась з двох потоків: робоча сила європейського походження, що прямувала до більш розвинутих країн; випускники американських вузів, що не повертались до країн походження – Азії, Африки, Латинської Америки.

На сьогодні міграція висококваліфікованої робочої сили - характерна риса міжнародного ринку праці. Для країн еміграції «втеча мізків» має вкрай негативні наслідки в контексті їх науково-технічного і інтелектуального потенціалу, стримуючи економічний розвиток. Розвинуті країни, навпаки, отримують значний позитивний ефект за рахунок концентрації у себе інтелектуальної еліти.

Міграція фахівців в цілому обумовлена тими ж факторами, що й некваліфікованої робочої сили. В першу чергу, це різний рівень економічного і соціального розвитку країн. Вчені і фахівці залишають свою країну, якщо знаходять в іншій країні більш високу матеріальну винагороду, більш імовірності для творчості і саморозвитку, краще лабораторне обладнання, більш комфортні побутові умови тощо.

На відтік вчених за кордон впливає також падіння престижу науки в суспільстві, про що свідчить обсяг інвестицій на душу населення, що спрямовуються на розвиток інформаційних, освітніх і наукових технологій. Зараз цей показник в Швейцарії становить більше 1000 дол. США на рік на особу, в США – біля 800 дол. США, в той час як, наприклад, в країнах колишнього СРСР – менше 200 дол. США.

Від еміграції кваліфікованих робітників і інженерно-технічного персоналу, вчених і фахівців країна-донор несе великі втрати, перш за все, коштів, вкладених у підготовку кадрів. Вітчизняний ринок праці втрачає інтелектуальну еліту, потенціал якої слугує основою економічного розвитку економіки в умовах НТР. Таким чином, країна-донор втрачає перспективи майбутнього розвитку. Відповідно, втрати країни-донора – це виграти країни-реципієнта. Так, економія США лише в сфері освіти і наукової діяльності склала за останні 30 років більше 15 млрд. дол. США. Крім того, реальна віддача від фахівців в декілька разів перевищує витрати на їх підготовку. За наявними оцінками, чистий виграв, наприклад, для США, від залучення вченого-гуманітарія становить 230 тис. дол. США, інженера – 253 тис. дол. США, лікаря – 646 тис. дол. США. Прибуток, який отримують від використання іноземних фахівців, в Канаді в 7 разів, а у Великобританії в 3 рази вище суми, що виділяється в якості допомоги країнам, що розвиваються. [3, с.415-416]

Пошук умів став одним з визначальних факторів економічного успіху в умовах глобалізації. Безумовне лідерство у даній області належить США, які за останні 30 років залучили з країн, що розвиваються, понад 350 тис. висококваліфікованих фахівців, із західної Європи – близько 50 тис. Активно залучають іноземних фахівців і західноєвропейські країни – Німеччина, Франція та ін. Щодо країн колишнього СРСР, то еміграція кваліфікованої робочої сили посилюється. За наявними оцінками, в найближчі роки еміграція з країн колишнього СРСР може становити від 30 до 50 млн. чол.

В умовах глобалізації міграція робочої сили має суттєві і неоднозначні економічні і соціальні наслідки як для країни еміграції, з якої відбувається відтік працівників, так і для приймаючої країни. Хоча причинами міграції можуть бути політичні, ідеологічні або психологічні фактори, основним

фактором, що породжує переміщення працівників між країнами, є різниця у рівні реальної заробітної плати.

Загальні глобальні наслідки міграції робочої сили є двоїстими. З одного боку, вона забезпечує перерозподіл трудових ресурсів у відповідності до потреб країн, робить можливим освоєння нових районів, зосереджує великі маси найбільш активного і працездатного населення в економічних центрах, сприяє зміні економічного, соціального і культурного становища людей.

З іншого боку, міграція населення призводить до швидкого зростання великих міст і загострення екологічної ситуації; обезлюднення сіл, старіння і фемінізації сільського населення; породжує проблеми, пов'язані зі складністю пристосування мігрантів до нових соціально-економічних, культурних, а іноді і природних умов. Крім того, міграція населення не може значно зменшити безробіття в країнах виїзду, а країни-імпортери можуть повністю задовольнити попит на висококваліфіковану робочу силу і науково-технічні кадри.

В результаті усунення заборон в сфері переміщення через національні кордони, а також посилення соціально-економічної нестабільності наприкінці 80-х років ХХ ст. в міграційні потоки стали активно залучатись східноєвропейські країни, які в результаті стали відчувати нестачу науково-технічних кадрів, хоча лише невелика частина висококваліфікованих фахівців може розраховувати за кордоном на роботу, яка відповідає б їм рівню.

Важливим фінансовим результатом відтоку робочої сили для країни еміграції є значний приплив грошових переводів, що спрямовуються емігрантами родичам, які залишились вдома. Так, надходження колишньої Югославії, яка у 90-х років ХХ ст. виступала основним експортером робочої сили в Європі, від експорту товарів і послуг щорічно становили близько 10 млрд. дол. США, але практичний прибуток від цього експорту становив близько 3 млрд. дол. США. В той же час, від експорту робочої сили у вигляді лише переказів країна отримувала 3,5 млрд. дол. США на рік, і по поверненні мігрантів – приблизно стільки ж, що у сумі складало біля 7 млрд. дол. США. [3, с.408]

За останні 15 років експорт робочої сили найбільш сильний вплив здійснює на економіку Пакистану. Перекази з-за кордону в цю країну від працюючих там в 5 разів більше за надходження від експорту товарів і послуг. В Ємені перекази від мігрантів в окремі роки в 30 разів перевищували надходження від експорту. В Йорданії перекази досягають 10-15% ВВП. В Україні сума переказів мігрантів перевищує величину прямих іноземних інвестицій. Загалом надходження від експорту робочої сили за останні 20 років для країн з перехідною економікою та країн, що розвиваються, збільшувались найбільш високими темпами у світі – на 10% на рік. Даний потік не входить безпосередньо до держаних фінансів, але збільшує рівень доходів населення і, крім того, покращує платіжний баланс країни.

Таким чином, отримуючи значні суми переказів щорічно, багато з держав створили у себе експортну спеціалізацію з трудових послуг, яка виступає іноді єдиним надійним джерелом валютних надходжень в країну. Крім того, дане джерело має властивість покращувати становище національної валюти, що демонструє приклад Туреччини і колишньої Югославії, платіжні баланси яких постійно орієнтуються на трудові переводи.

Існують чотири прямих джерела валютних надходжень від експорту робочої сили: податки з прибутку фірм-посередників; податки з безпосередніх переказів мігрантів на батьківщину для підтримки сімей і родичів; особисте інвестування мігрантів (привезення на батьківщину засобів виробництва і предметів тривалого користування, купівля землі, нерухомості, придбання цінних паперів); капітали від країн-імпортерів робочої сили, які часто йдуть на відтворення трудових ресурсів, в соціальну сферу.

Висновки: На основі вищевикладеного можна припустити, що, не дивлячись на можливі негативні наслідки експорту робочої сили («відтік умів» та ін.), країни, що експортують робочу силу і мають за рахунок цього суттєві грошові перекази з-за кордону, не будуть відмовлятися від практики трудової міграції. А досвід, накопичений впродовж останніх десятиліть у даній сфері, і стабільні зв'язки між партнерами, що утворились в результаті трудової міграції, слугують гарантією того, що співробітництво в цій області буде продовжуватись і надалі. Одночасно міжнародна міграція робочої сили має ряд наслідків, які не мають суто економічного характеру, не фіксуються ринком, тому не можуть бути виміряні у грошовому вираженні (так, приплив мігрантів викликає негативні емоції у місцевого населення в приймаючій країні, в основі яких лежать етнічні упередження та релігійна нетерпимість). Однак саме ці наслідки відіграють важливу роль як у визначенні напрямків і структури самої міграції, так і у формуванні суспільної думки і державної політики по відношенню до неї. Виникає навіть таке поняття, як «етнічна економіка» - сегмент народного господарства

приймаючої країни, що базується на відособленій взаємозалежній економічній активності етнокультурних меншостей роботодавців і найманих працівників.

Список використаних джерел:

1. Инновационная экономика : монография / под ред. Ю. М. Осипова, И. В. Шевченко, Л. Н. Дробышевской, Е. С. Зотовой. — М. : Краснодар, 2008. — 537 с.
2. Армстронг М. Практика управления человеческими ресурсами./ Перевод с англ. под ред. С.К. Мордовина. - 8-е изд.- СПб.: Питер, 2004. - 687 с.
3. Дадалко В.А. Мировая экономика - Мн.: «Ураджай», «Интерпресссервис», 2001. – 592с.
4. Завіновська Г.Т. Економіка праці. – К.: КНЕУ, 2003. – 300с.
5. ЗангВай-Бин. Синергетическая экономика. Время и перемены в нелинейной экономической теории: Пер. с англ. – М.: Мир, 1999. – 368с.
6. Ивахнюк, И. В. Международная трудовая миграция / И. В. Ивахнюк. М.: Теис, 2005. – 458с.
7. Липов В.В. Міжнародна економіка: світова економіка та міжнародні економічні відносини. Модуль 2. Міжнародні ринки та форми міжнародної економічної взаємодії. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 368с.
8. Фомішин С.В., Рибчук А.В., Румянцев А.П., Гудзь П.В. та ін. Міжнародна економіка / С.В. Фомішин, А.В. Рибчук, А.П. Румянцев, П.В.Гудзь та ін.; За ред. С.В.Фомішина. – Львів: Новий Світ – 2000. – 2011. – 446 с.
9. Kaul I., Granberg I., Stern M. Global Public Goods. – Oxford, 1999. – 562p.

References (BSI):

1. Innovation Economy: manuscript / ed. M. Osipov, I. V. Shevchenko, L. Drobyshevskaiia, E. S. Zotova. - M. Krasnodar, 2008. - 537 p.
2. M. Armstrong Practice management of personnel resources. / Translation from Eng. ed. S. K. Mordovyna. - №8.- SPb .: St. Petersburg, 2004. - 687 p.
3. Dadalko V. A. World Economy - Mn .: "Uradzhai", "Interpressservice", 2001. - 592p.
4. Zavinovska H. T. Labor Economy. - K .: KNEU, 2003. – p. 300
5. ZanhVay-Bin. Synergetic economy. Time and changes in non-line economic theory: Trans. from English. - M .: Mir, 1999. – 368 p.
6. Ivakhniuk I. V. International labour Migration / I. V. IvaKhniuk. M .: TEIS, 2005. – 458p.
7. Lypov V. V. International economics: the world economy and international economic relations. Module 2. International trade and forms of international economic cooperation. - K .: "Publishing house" Professional ", 2008. - 368p.
8. Fomishyn S. V., Rybchuk A. V., Rumiantsev A. P., Gudz P. V. etc. International Economics / S. V. Fomishyn, A. V. Rybchuk, A. P. Rumiantsev, P. V. Gudz etc .; Ed. S. V. Fomishyn. - Lviv: Novyi Svit - 2000 - 2011. - 446 p.
- Kaul I., Granberg I., Stern M. Global Public Goods. – Oxford, 1999. – 562p.

Ключові слова: глобалізація, інновації, міжнародна міграція, глобальні наслідки міграції робочої сили, трудоресурсне забезпечення інноваційного розвитку, ефект «демографічного переходу», висококваліфікована робоча сила, «етнічна економіка».

Ключевые слова: глобализация, инновации, международная миграция, глобальные последствия миграции рабочей силы, трудоресурсное обеспечение инновационного развития, эффект «демографического перехода», высококвалифицированная рабочая сила, «этническая экономика».

Key words: globalization, innovation, international migration, global effects of labor migration, labor and resource providing of innovative development, effect of the "demographic transition", a highly skilled workforce, "ethnic economy".